

Особливістю сьогодення періоду для вітчизняної школи криміналістичного забезпечення виявлення, розкриття, розслідування та попередження злочинів органами СБ України є той факт, що в працях молодих науковців НА СБ України прискіплює і детально аналізуються проблеми криміналістичного забезпечення окремих напрямів діяльності оперативно-розшукових та контррозвідувальних підрозділів СБ України, досудового розслідування злочинів проти основ національної безпеки та ін. Кожне з таких досліджень спирається на ґрунтовні розробки цієї проблеми, які належать професорам В.П. Бахіну, А.В. Іщенку та їхнім учням.

Плідна співпраця на криміналістичній ниві науковців з органів внутрішніх справ, Національної поліції та органів СБ України не зайвий раз підтверджує ту думку, що лише спільними зусиллями можна долати ворога і добиватись бажаних успіхів у справі боротьби із злочинністю.

*Дурдинець Мирослав Юрійович,*

викладач кафедри філософії права та юридичної логіки Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук

*Павлишин Олег Володимирович,*

професор кафедри філософії права та юридичної логіки Національної академії внутрішніх справ, доктор юридичних наук, доцент

## **ТЕОРІЯ КРИМІНАЛІСТИКИ ТА ЇЇ МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ЧЕРЕЗ ПРИЗМУ ФІЛОСОФСЬКО-ПРАВОВОГО АНАЛІЗУ**

Як відомо, криміналістика – це наука про закономірності злочинної діяльності та її відображення в джерелах інформації, які є основою для розробки засобів, прийомів і методів збирання, дослідження, оцінки та використання доказів з метою розкриття, розслідування, судового розгляду та попередження злочинів, про що зазначають фахівці у відповідних навчальних виданнях [1]. Загально-теоретичні та методологічні основи теорії криміналістики відображені у відповідній системі загальних принципів, категорій, понять і методів, що відображають зазначений предмет криміналістики як цілісний феномен, для чого вкрай бажаним є звернення до здобутків більш універсальних дисциплін, якою, зокрема, є філософія права [2–5]. Утворюють цю теоретико-методологічну систему (в спеціальному, конкретно-науковому вимірі) такі основні елементи, як: 1) пропедевтика криміналістики – вступ до відповідної загальної теорії; 2) конкретні криміналістичні теорії, становлення яких відбувалося впродовж історичного розвитку цієї науки; 3) методологія криміналістики та вчення про систему методів цієї науки; 4) теорії, які утворюють систему знань про мову криміналістики; 5) криміналістична систематика, яка узагальнює різні криміналістичні системи, класифікує відомих і

невідомих злочинців, сліди, документи, зброю, зразки, знаряддя злочинів, прийоми та способи фіксації доказів, висновки експерта тощо. Методологія цього найбільш загального розділу криміналістики побудована на основі філософських і загальнонаукових методів (діалектичного, системного, структурно-функціонального й інших) та логічних процедур (аналізу, синтезу, дедукції, індукції, порівняння, моделювання, абстрагування тощо).

Слідуючи дедуктивному способу побудови міркувань, ми можемо аналізувати систему криміналістичних знань, як таку, що включає, крім вступної частини, інші спеціальні розділи, кожен з яких має власні особливості. Серед фундаментальних спеціальних частин цієї науки виокремлюємо також наступні напрями досліджень, які конституїювалися в окремі наукові та навчальні дисципліни:

I. Криміналістична техніка (основні галузі – судова фотографія; судовий кіно- і відеозапис; трасологія; судова балістика; криміналістичне дослідження письма; техніко-криміналістичне дослідження документів; криміналістичне ототожнення особи за ознаками зовнішності; кримінальна реєстрація). Цей спеціальний розділ криміналістики є системою наукових положень і технічних засобів, які розроблюються на їх основі, а також сукупності прийомів та методів, призначених для збирання, дослідження і використання доказів.

Криміналістична техніка як розділ криміналістики вочевидь виникла у зв'язку з розвитком емпіричного знання внаслідок прогресу природничих наук і впровадження їх досягнень, інновацій техніки та технології у практику боротьби зі злочинністю та на сьогодні містить низку цікавих зазначених вище самостійних напрямів.

II. Криміналістична тактика (основні галузі – вчення про криміналістичну версію і планування розслідування, концепція слідчої ситуації, тактичного рішення і тактичного ризику, системи тактичних прийомів проведення слідчих і судових дій, тобто тактичні комбінації). Це розділ криміналістики, який утворює систему наукових положень і розроблених на їх основі рекомендацій щодо організації і планування досудового і судового слідства, визначення лінії поведінки осіб, які здійснюють судові дослідження, щодо прийомів проведення слідчих та судових дій, спрямованих на збирання і дослідження доказів, на встановлення обставин, що сприяють вчиненню і приховуванню злочинів.

Криміналістична тактика, як прийнято вважати в сучасній теорії криміналістики, пропонує перелік науково обґрунтованих прийомів проведення огляду, обшуку, пред'явлення для впізнання, допиту та інших слідчих (судових) дій, вибір моменту їх проведення, послідовність виконання, творчий підхід в конкретній ситуації, обрання напрямку розслідування та лінії поведінки, а також визначає з-поміж них найбільш ефективні та доцільні.

Недаремно фахівці у цій галузі вважають її «інтелектуальним ядром» криміналістики, адже саме у криміналістичній тактиці

максимально використовуються досягнення логіки як науки про форми та закони правильного мислення, способи досягнення нового знання та докази його істинності. Логічні основи побудови та перевірки версій, види, способи та прийоми верифікації та фальсифікації гіпотетичного (імовірного) знання є тим філософським (філософсько-правовим) фундаментом, який дозволяє впорядкувати процес отримання, категоризації та підтвердження його істинності.

ІІІ. Криміналістична методика (або, як її називають з метою конкретизації основного змісту дисципліни, методика розслідування злочинів, до якої належать криміналістична класифікація злочинів, криміналістична характеристика злочинів, криміналістичне вчення про розкриття злочинів, а також розгляд проблем взаємодії під час розслідування та окремі криміналістичні методики, зокрема, методики розслідування крадіжок, грабежів, розбоїв, убивств, зґвалтувань тощо) – це система наукових положень і рекомендацій, які розроблені на їх основі, покликаних оптимізувати організацію та здійснення розслідування й запобігання окремим видам злочинів. Ця галузь охоплює також сукупність науково-технічних засобів і тактичних прийомів, які застосовуються щодо розслідування конкретних видів злочинів. Використання методів логіки через логічний поділ понять і аналогію дозволяє удосконалити типізацію відповідних рекомендацій, а їх синтез – уможливило формулювання та систематизацію сукупності методичних порад. Цей розділ криміналістики, подібно до інших, утворює поєднання змісту та форми криміналістичної методики – низки загальних і спеціальних положень, у кожному з яких необхідне не лише емпіричне експериментальне підтвердження, але й відповідне теоретичне обґрунтування. У цьому зв'язку слід зазначити, що останнім часом у вітчизняній правовій теорії спостерігається переорієнтація філософсько-правових досліджень у практичну площину [2; 6, с. 298–304; 7, с. 321–332], відтак окреслюються нові перспективи взаємодії філософії права та криміналістики як важливої складової частини юриспруденції, покликаної вдосконалювати правоохоронну діяльність.

#### ***Список використаних джерел:***

1. Криміналістика. Мультимедійний підручник. К. : НАВС, 2015. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://arm.naiu.kiev.ua/books/kriminalist/lections>.
2. Бочаров Д. О. Юридичний доказ як динамічна знакова конструкція. *Право України*. 2011. № 2. С. 186–192.
3. Павлишин О. В. Електронні експертні системи та їх використання у правозастосовчій діяльності : монографія. Київ : НАВС; ПАЛИВОДА А. В., 2015. 324 с.
4. Павлишин О. В. Правова реальність як знакова система : монографія. Харків : Право, 2017. 336 с.

5. Бочаров Д. О. Функціонування доказів як семіозис: від фактичних даних – до фактів. *Право України*. 2012. № 7. С. 127–132.

6. Павлишин О. В. Шляхи вдосконалення правової діяльності як семіотико-правова проблема. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2017. Вип. 2 (103). С. 298–304.

7. Павлишин О. В. Удосконалення інформаційного забезпечення правової діяльності в контексті семіотико-правового аналізу. *Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ*. 2017. № 2 (14). С. 321–332.

***Жеребо Олександр Іванович,***

завідувач відділу нормативно-методичної діяльності та стандартизації лабораторії організації наукової, методичної діяльності, нормативного забезпечення та міжнародного співробітництва Київського науково-дослідного інституту судових експертиз Міністерства юстиції України, кандидат юридичних наук

## **ПІДГОТОВКА ЕКСПЕРТІВ-КРИМІНАЛІСТІВ В РАДЯНСЬКОМУ СОЮЗІ**

Важливе значення для організації діяльності експертних підрозділів органів внутрішніх справ має вирішення проблем їх кадрового забезпечення. Набуття професії експерта – це процес доволі тривалий, відповідальний і полягає в опануванні особою, що має певну освіту, навички застосування наявних у неї знань в проведенні експертиз певного роду, виду, підвиду.

Підготовка експертів-криміналістів для системи МВС здійснюється на сьогодні лише в Навчально-науковому інституті підготовки слідчих і криміналістів Київського університету внутрішніх справ та в Донецькому юридичному інституті ЛДУВС на слідчо-криміналістичному факультеті. Цілеспрямованої підготовки судових експертів за іншими родами й класами експертиз, крім криміналістичних, не здійснюється взагалі, що не відповідає потребам сучасної судово-експертної практики.

Система підготовки фахівців для комплектування посад експертів в експертно-криміналістичних підрозділах МВС багато в чому подібна до тієї підготовки, яка була започаткована в минулому, ще до становлення України як самостійної держави.

Основи підготовки експертів-криміналістів в Радянському Союзі були закладені в межах середньої професійної освіти. Експертів-криміналістів для комплектування штатів експертно-криміналістичних підрозділів органів внутрішніх справ готували в середніх школах міліції за спеціальністю «криміналістична експертиза». Підготовка здійснювалася за спеціально розробленою навчальною програмою. В ній юридична підготовка поєднувалася з прикладною підготовкою